

■ ■ ■ ÜNNEPRE KÉSZÜLŐDVE ■

Hatvanéves lesz első hivatásos színházunk, szellemi életünk egyik erős fellegvára

Az új színházi évad küszöbén állunk. Ilyenkor színházaink életében már érzékelhető az a sürgés-forgás, amely jelzi, hogy vége a nyári szünetnek, hogy Thalia temploma készül az új idényre. Megnézik a társulat létszámát, megállapítják, ki ment el, ki maradt, hogy tulajdonképpen kire/kikre számíthatnak az új idényben. S természetesen a repertoár véglegesítése is fontos feladat, hiszen a nézőknek tudniuk kell, mit várhatnak majd az új évadtól. (Különösen fontos ez a bérletrendszer miatt!) A színházak működtetésének beidegződött feladatai, szokásai ezek. A szabadkai Népszínházban azonban most nem csak ezekre a kérdésekre, az előkészületek megszokott folyamatára helyezik a hangsúlyt. Ünnepre készülődik ugyanis a színház. A magyar társulat fennállása hatvanadik évfordulójának megünneplésére!

Színház születik

Hétfő volt. 1945. október 29-e. A XIX. században épült hatoszlopos, timpanonos, gyönyörű színházépületben, amelyet méltán tartottak Szabadka büszkeségének, színházavató előadásra készülődtek. A nézőtér zsúfolásig megtelt. A szorongó várakozás ünnepélyes csendjében ott érződött az esemény jelentősége, a születés pillanatának felemelő, megható, tiszta szép érzése! S amikor néhány perccel fél nyolc után elsötétült a nézőtér, amikor a közönség előtt kitarulkozott

A szabadkai Népszínház épülete, amikor még nem volt rajta semmilyen fölírat

■ ■ ■

a függöny mögötti világ, amikor ott, a rivaldafényben álló színész ajkáról elhangzottak az első mondatok magyarul, felzúgott a taps. A szünni nem akaró taps. Színház született! Az első hivatásos magyar színház itt, a Vajdaságban!

Balázs Béla *Boszorkánytánc* című drámáját mutatták be a színház-csinálás lelkes úttörői. A darabot Pataki László rendezte, és egyúttal a férfi főszerepet is ő játszotta el. (Weingerade százados figuráját formálta meg emlékezetesen.) Vele együtt ígéretes, figyelemre méltó alakítást nyújtott még Tikvicki Mária, Sántha Sándor, Sefcsics Mici, Németh Rudolf, Szabó István, Pozsár Mária, Bóka János, hogy csak néhányukat említsem.

Az előzményekről

Már 1945 nyarán értesült a közvélemény arról, hogy egy horvát és egy magyar színház létrehozása foglalkoztatja a város, Szabadka vezető politikusait. Az első konkrét lépés, már ami a magyar színházat illeti, 1945. szeptember 19-éhez fűződik. Az illetékesek ugyanis ezen a napon hozták meg a színházalapításra vonatkozó döntésüket. S ugyancsak ezen a napon a költő és novellista Laták Istvánt kinevezték az új intézmény igazgatójává. Ezután már felgyorsultak az események. Társulatot kellett alapítani. Az egyetlen lehetőség az volt, hogy az akkor játszó amatőrök legjobbait szerződtesse az új színház. Laták István felvételi vizsgát hirdetett meg, és habár sokan úgy gondolták, hogy annak nemigen lesz foganatja, nem kis meglepetésre, csaknem ötvenen jelentkeztek. A színügyi bizottság – Laták István, Garay Béla, Lévay Endre, Richter János, Kizur Eta, dr. Steinfeld Sándor, Nádor Kató, Hangya András, Lévay Anna és dr. Kunszabó György összetételben – az első felvételi vizsga eredményeit összegezve (a sok jelentkező miatt két részben tartották meg a felvételit) a következőket ajánlotta fölvételre: Pataki László, Sántha Sándor, Balázs Janka, Bischóf Margit, Kiss Mária, Németh Rudolf, Bóka János, Kunyi Mihály, Szuboticski Dusán, Hirschler Ferenc, Kiss István és Sefcsics Mici. A második felvételin főleg a vidékiek vettek részt. Ezek közül Kiss Klára (Topolya), Szabó István és Szabó Cseh Mária (Nagykikinda), Szőnyi Hermina (Nagybecskerek), Heuman Frigyes (Zenta), Bedzsula Margit (Bácskossuthfalva), Kiss Ferenc (Kishegyes), Sovény Károly (Nagykikinda) érdemelte ki az immáron hivatásos színészi státust. Utólag még néhányan csatlakoztak az új társulathoz. Ezek között volt Cathry Nelli, Tikvicki Mária, Pozsár Mária, Ferenczi Ibi, Remete

Károly, R. Fazekas Piri és az akkor már elismert nagy primadonna, Raczkó Ilus. (Ez utóbbi 1928-ban Budapesten Rózsahegyi Kálmán színiiskolájában diplomázott!)

Megvolt tehát a társulat. Kezdődhetnek a próbák. A nyitódarabban kapcsolatban ugyan volt némi huzavona, mivelhogy Balázs Béla nem tartozott az ismert, neves és sikeres magyar szerzők közé, ezenkívül műve, a *Boszorkánytánc* sem volt remekmű, ezért a darabválasztással kapcsolatos fenntartásoknak volt némi alapjuk. Végezetül azonban, természetesen politikai indítékból, a *Boszorkánytánc*cal nyitott az új színház.

Küzdelmes évek

Fél évtizeden keresztül önállóan működött a vajdasági Magyar Színház (ez volt akkor a hivatalos elnevezése), mint ahogy a Horvát Népszínház (Hrvatsko narodno kazalište) is járta a maga útját. A horvát színház is 1945 októberének végén alakult meg. Pontosabban október 28-án, egy nappal a magyar színház megalakulása előtt. Az illetékeseknek azonban nem tetszett ez az önállóság, a két társulatra osztottság, ezért anyagiakra hivatkozva 1950 decemberében összevonták a társulatokat, úgyhogy 1951 januárjától a Tartományi Végrehajtó Tanács döntése alapján megszűnt a két önálló színház, és ezzel persze megváltozott az intézmény elnevezése is: Narodno pozorište – Népszínház név alatt folytatta tovább munkáját a horvát és a magyar társulat is.

Nehéz, küzdelmes évek következtek. Az állandó anyagi megszorítások miatt sokan elhagyták az intézményt (Varga István rendező, aztán Sántha Sándor, Szilágyi László színművész és még sokan mások). Közben elhunyt a magyar színház egyik meghatározó egyénisége, Ferenczi Ibi. S a színvonallal is gondok voltak. Stílusváltásra volt szükség, sürgős stílusváltásra.

Az 1959–1960-as évadban Dévics Imre vette át a magyar társulat vezetését. Úgy-ahogy sikerült stabilizálnia a helyzetet, és ami szintén lényeges volt: sikerült meggyőznie a társulatot a stílusváltás fontosságáról. Ebben nagy segítségére voltak a rendezők, mindenekelőtt Virág Mihály, aki Max Frisch *Biedermann és a gyűjtogatók* című tragikomédiájának korszerű színpadra állításával (1961. október 26-án volt a bemutató) megmutatta, hogy képesek a színházi formanyelv megújítására. Virág Mihály a hatvanas és a hetvenes években is a következőket, a modern színházművészetet iránt elkötelezett szakem-

berként végezte munkáját. Emlékezetes rendezései (a Háy Gyula-be-mutatók, az *Isten, császár, paraszt* és a *Mohács*, aztán Madách Imre *Az ember tragédiája*, majd Brecht *Koldusopera* és a *Kurácsi mama* című műve és persze a két felejthetetlen Deák Ferenc-mű: az *Áfonyák* és a *Légszomj*) bizonyították, hogy a társulat a legösszetettebb feladatok megoldására is képes.

Dévícs Imre egy évtizeden át, az állandó anyagi nehézségek ellenére is, sikerrel irányította a társulat munkáját, és Garay Béla (aki akkor már nyugdíjas volt), Pataki László, Virág Mihály meg ifj. Szabó István rendezők segítségével újra rangot teremtett nagynevű intézményünknek.

Dévícs Imre után Pataki László került a társulat élére. A színész és rendező, színjátszásunk egyik legnagyobb egyénisége, igyekezett tovább éltetni a színházat, megőrizni a rangját. Törekvését többekévéb siker koronázta.

A szakadék szélén

Amikor a nyolcvanas évek közepe táján Ristic „úr” válogatott különítményével megjelent Szabadkán, talán még senki sem sejtette, hogy a város magyar színjátszásának (sőt az egész Vajdaság magyar színjátszásának) legszomorúbb korszaka következik. Azt hiszem, túl későn döbrentek rá az emberek, hogy tulajdonképpen mire is megy a játék, hogy a jól megfogalmazott forgatókönyv, amellyel a nagy mágus „áldásos” munkáját megkezdte, a magyar színház hagyományainak, értékeinek lassú, fokozatos felszámolását szolgálja.

Egy évtizedig folyt ez a megalázó játék, egy évtizedig tartott az ízlésterror, amely egyszerűen megbénította, a szakadék szélére kényszerítette az akkor negyvenéves színházunkat. Úgy érzem, hogy ezzel a számunkra oly fájdalmas időszakkal még nem foglalkoztunk érdemben, nem mondtunk el mindent, amit el kellett volna mondanunk. Remélem, hogy a magyar társulat születésének hatvanadik évfordulójára készül monográfia részletező alapossggal szól majd az említett korszakról, hogy végre egyszer már tiszta vizet öntve a pohárba szembesüljünk a valódi történetekkel, az igazsággal!

A megújulás útján

A szabadkai Népszínház magyar társulata túlélte a megpróbáltatásokkal terhes esztendőket. Túlélte, talpra állt, és ma újra szellemi életünk egyik nagyon is jelentős tényezője. Nem volt könnyű újra felállni, nem volt könnyű a szinte lehetetlen körülmények között megteremteni azt a rangot, a színháznak azt a kisugárzó szellemi erejét, amely valaha nagyszínházunkat jellemezte, és amelyre büszkék voltunk.

Hála Kovács Frigyes, a magyar társulat mostani igazgatója határozottságának, a társulat mélységes elkötelezettségének s – minden szempontból való – hivatástudatának, ma ez a színház emelt fővel, egyenes gerinccel várja az ünnepet, mindannyiunk ünnepét!

Tamási Áron írta le egy helyen: „...mert vihar után örvendeni akar a szív és teremni a föld.” A kegyetlen, embert megalázó vihar elvonult, és ezért remélni merjük, hogy a magára talált, a megújulás útjára lépett színház, társulat továbbra is az elődök, a színházcsinálók által meghatározott célok megvalósításán fáradozik majd! S azt is remélni merjük, hogy felépül majd az új színház, a Templom, mint Ady hangoztatta a Nemzeti Színházzal kapcsolatban. S ez az épület újra a többnemzetiségű Szabadka jelképe lesz!

Hét Nap, 2005. szeptember 20. 30–31.

